

Financieel volwassen worden

De financiële sector kampt sinds enkele jaren met een diepe vertrouwenscrisis. De vraag is of het dal ook zo diep was geweest als consumenten zelf over voldoende kennis hadden beschikt om te signaleren dat sommige financiële producten niet deugden.

Het ontbreekt zo'n 2,5 miljoen Nederlanders aan kennis of interesse van financiële zaken, blijkt uit onderzoek van het platform CentiQ. Deze groep consumenten loopt een grotere kans om in de financiële problemen te komen en doet dit ook vaker dan de rest van de Nederlanders. In 2009 moesten ruim 53 duizend huishoudens een beroep doen op de schuldsanering, bijna tienduizend meer dan in het jaar er voor. Vanzelfsprekend speelt de economische crisis die in de tussentijd uitbrak hierin ook een rol. Onderzoek van het Nibud laat zien dat bijna de helft van het aantal jongeren tussen de 21 en 34 jaar een lening heeft, tegenover 37 procent van de gemiddelde Nederlander. Bij deze jongeren gaat het gemiddeld om een schuld van 1.750 euro. Kennis van financiën wordt met het toenemen van de complexiteit van financiële producten en de veranderende situatie rondom pensioen steeds belangrijker. De vraag is bij wie de taak ligt om er voor te zorgen dat het kennisniveau verbetert. Zouden ouders een meer solide basis moeten leggen door meer aandacht te besteden aan de financiële opvoeding van hun kinderen of moet er juist in het onderwijs zwaarder ingezet worden op financiële educatie? Doet de overheid voldoende aan voorlichting? En last but not least: zou de sector zich zelf niet meer moeten inspannen om producten eenvoudiger en begrijpelijker te maken voor de gemiddelde consument?

ONGELETERD OF LACONIEK

Het belang van een verbetering van het kennisniveau wordt door de overheid en de sector wel ingezien.

Dat blijkt uit het grote aantal nieuwe initiatieven dat in Nederland is ontstaan in de afgelopen twee jaar om de financiële educatie en bewustwording van met name jongeren, te verbeteren. De acties komen van zowel de overheid als de branche zelf.

Binnen de risicogroep is er grofweg een onderscheid te maken tussen de zogenoemde 'financieel ongeletterden' en de 'financieel laconieken'. De meeste nieuwe initiatieven richten zich op de eerste groep. Voor de 'laconieken' geldt dat de financiële crisis er in sommige gevallen voor heeft gezorgd dat zij werden wakker geschud en zich zijn gaan verdiepen in hun uitgavenpatroon of hun ouderdagsvoorziening. Door verontrustende berichten in de media over de dekkingsgraad van pensioenfondsen dringt tot steeds meer mensen door dat 70 procent van het laatstverdiende loon na pensionering niet meer vanzelfsprekend is.

DIGITAAL HUISHOUDBOEKJE

De laatste tijd pakken ook banken de handdoek op. Om huishoudens de mogelijkheid te bieden om hun uitgavenpatroon in beeld te brengen, biedt ING haar klanten sinds een aantal maanden een digitaal huishoudboekje aan. Door alle uitgaven in te voeren in het programma kunnen zij hun uitgaven in kaart brengen. Vervolgens zijn deze te vergelijken met zowel het door het Nibud gemeten landelijke gemiddelde als het uitgavenpatroon van vergelijkbare huishoudens die het digitale huishoudboekje gebruiken. Mogelijkheden om te besparen of zaken waar voorzieningen voor getroffen moeten worden komen hiermee aan het licht. Ook softwarebedrijf Infa levert sinds kort een dergelijk programma. En naar verluidt volgen andere grote banken binnenkort het voorbeeld van ING.

Het meest bekende initiatief CentiQ, Wijzer in geldzaken, bestaat al wat langer. Het werd in 2006 opgericht door het ministerie van Financiën en zo'n 45 financiële marktpartijen. Doel van dit platform is de financiële kennis en vaardigheden te verbeteren en de

De fijne kneepjes van het geld leren Joost en Kim tijdens een spelletje jeugd Monopoly. (foto: Kees Beekmans)

Kwaliteit van leven staat voorop

Fransis Rops en Dick Oomen werken in het onderwijs en de ict-sector. Zij vinden het belangrijk dat hun kinderen Kim (8) en Joost (6) weten dat je niet zomaar alles kan kopen. "Door uit te leggen waarom ze bepaalde zaken niet krijgen of waarom uitgaven niet worden gedaan, begrijpen ze ook dat het geen kwestie van krenterigheid is", zegt Fransis. "Zo hebben we ook verteld hoe de pinautomaat werkt. Wanneer je niet uitlegt dat pappa en mamma allebei werken voor een baas en daar geld voor krijgen op onze bankrekening, denken ze dat dit vanzelf gaat en er ongelimiteerd geld uit de muur blijft komen als je op de juiste knopjes drukt." Kim en Joost krijgen iedere week één euro zakgeld. Ze mogen zelf kiezen of ze dit in hun portemonnee doen of in de spaarpot. Eventuele aankopen gaan in overleg met Fransis en Dick. Om te bepalen wat een redelijk bedrag aan zakgeld is

informeerden zij bij andere ouders, maar keken ze ook op de Nibud-site. Ook over de tarieven voor bijvoorbeeld de oppas zijn bij Nibud handige richtlijnen te vinden, weet Fransis. Dick: "Verder hebben we zelf een heel sterk beeld over wat we wel en niet reëel vinden. Daar baseren we toch de meeste financiële beslissingen op, ook voor de kinderen." Fransis en Dick vinden het bekendmaken van kinderen met begrippen als sparen, lenen en geld verdienen een gedeelde taak van de ouders en school. Waarbij de normen en waarden rondom geld naar hun idee duidelijk een privéaangelegenheid voor de ouders zijn. Bij Joost en Kim op school wordt er volgens de kinderen zelf nauwelijks aandacht aan geldzaken besteed. Wel wordt in de rekenles een enkele keer met geldbedragen gerekend als voorbeeld. Beide ouders zijn er wel voorstander

van dat de school hier meer aandacht aan besteedt. "Omdat geldzaken steeds complexer worden, is het goed om hier al op jonge leeftijd goede voorlichting over te krijgen." Bij Dick en Fransis zelf leven geldzaken niet zo, geven ze toe. Van hun pensioen hebben ze de verwachting dat het goed geregeld is. Dick: "Zeker weet je het nooit. Maar we hebben een fijn huis, zonder dat we daar krom voor hoeven te liggen. Het was niet nodig om voor een riskante constructie te kiezen om het te kunnen kopen." Wat voor Bourgondiërs Fransis en Dick telt, is kwaliteit van leven. Dick: "Zonder de toekomst helemaal uit het oog te verliezen, genieten we nu. We kiezen er niet voor grote uitgaven uit te stellen en daar eerst voor te sparen. Wie zegt dat je later de kans krijgt om het spaargeld dan nog uit te geven?"

Niels, Joris, Thijs en Patries Jenster: "Alleen beleggen met geld dat je over hebt." (foto: Vincent Dekkers)

Ouders stellen zelf de norm

De familie Jenster bestaat uit vader Niels, moeder Patries en de zoons Joris (12) en Thijs (10). Patries werkt parttime als onderwijsadviseur en is daarnaast kleine zelfstandige. Niels is beroepsmuzikant in dienst van de overheid. Wat de financiële opvoeding van hun kinderen betreft, vinden zij het vooral belangrijk om hen het besef van de waarde van geld bij te brengen. De recente aankoop van een Xbox spelcomputer is daar een mooi voorbeeld van. Beide broers wilden na het zien van een 'eenmalige' aanbieding het liefst acuut overgaan tot de aanschaf. "We spraken met ze af dat ze elk een derde van het aankoopbedrag zouden bijleggen en wij de rest, maar we hebben ze ook eerst wat vergelijkend warenonderzoek laten doen", vertelt Niels. Met wat geld van opa en een extra klusje er bij was het bedrag verzameld, maar daarmee waren Joris en Thijs nog niet klaar. Ze werden ook aan het denken gezet hoe ze de spaarrekening

weer konden aanvullen. "We wilden hun creativiteit aanspreken, maar ook duidelijk maken dat geld niet vanzelf op je rekening komt", aldus Patries. De jongens kwamen zelf met het idee om zich te verhuren in de buurt als het 'Kärcher team' dat met de hogedrukspuit van vader terrassen en tuinmeubelen schoon komt spuiten. Er werden flyers gemaakt en verspreid. Het Kärcher team werd een succes, maar Joris en Thijs kwamen er ook achter dat je lang moet werken om een spelcomputer terug te verdienen. Naar eigen zeggen krijgen Joris en Thijs op school geen les in financiële zaken. Alle kennis die ze tot nu toe vergaarden komt dus van hun ouders. Patries: "Je moet wat mij betreft als ouders de norm stellen en uitleggen waarom ze bepaalde dingen wel of niet krijgen. Zo hebben we voor Thijs de aanschaf van een mobiele telefoon in vergelijking met zijn klasgenootjes lang tegengehouden. Nu hij

dit jaar naar de brugklas is gegaan heeft hij er toch een gekregen. Maar wel met beltegoed waar hij een hele maand mee moet doen. Een handig hulpmiddel om er achter te komen wat gebruikelijk is bij kinderen op het gebied van financiën, is de website van het Nibud." De economische crisis heeft volgens Niels en Patries geen invloed op hun financiële gedrag. Bovendien ontbreekt het hen aan interesse. Beiden hebben vertrouwen in het pensioenfonds van hun werkgever, in beide gevallen de overheid. De vergrijzing en de teruglopende dekkingsgraad van pensioenfondsen baart hen soms wel zorgen. Ze zijn zich er van bewust dat het een idee kan zijn om hun financiële situatie en uitgavenpatroon eens door te laten lichten door een specialist. Aan de andere kant zorgt de keuze voor een veilige spaarhypotheek en het advies van vader om alleen te gaan beleggen met geld dat je over hebt voor rust in huize Jenster.

financiële consument tot een meer actieve houding te bewegen. De website www.wijzeringeldzaken.nl dient als wegwijzer voor de consument. CentiQ laat daarnaast veel onderzoek verrichten en verschijnt veel in de media met evenementen als de jaarlijkse Week van het Geld en publieke optredens van erevoorzitter Prinses Máxima.

CO-CREATIE

Terwijl CentiQ zich focust op de consument, richt Financiële ongeletterdheid.nl zich op de sector zelf. Deze onafhankelijke nieuwssite wil de communicatie tussen aanbieder en klant verbeteren door de inzet van meer laagdrempelige middelen. Audiovisuele media in plaats van enkel tekst bijvoorbeeld. Weet Wat Je Besteedt is een door SNS Reaal in het leven geroepen stichting die samenwerkt met het Nibud, Microsoft en pensioenfonds PGGM. De stichting wil jongeren op scholen en online gaan voorlichten over hun uitgavenpatroon. Naar eigen zeggen niet door met het vingertje te wijzen maar in co-creatie met de jongeren zelf. Hoe dit er precies uit gaat zien wordt in oktober bekend als de stichting haar programma presenteert. Een van de meest opvallende educatieprojecten is LEF (Leven En Financiën). Een spontaan tijdens de VVP ondernemersdag 2008 ontstaan lesprogramma dat ontwikkeld en uitgevoerd wordt door vrijwilligers uit de financiële dienstverlening en dan met name intermediairs. Inmiddels is een pilot op verschillende ROC's verdeeld over het land succesvol afgerond en komt er een vervolg. Intermediairkoepel Adfiz komt binnenkort met een vergelijkbaar lesprogramma, maar dan voor het basisonderwijs.

HANDREIKING

Ook CentiQ heeft financiële educatie voor scholen opgenomen in haar actieplan. Het platform streeft er naar om 'leren omgaan met geld' te integreren in bestaande lessen van zowel het basis- als het voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld als onderdeel van de vakken rekenen, economie, maatschappijleer of burgerschap. Om scholen op weg te helpen bracht CentiQ in april een handreiking uit met tips voor leerdoelen, lesvormen en lesmiddelen. In deze brochure zijn ook de ervaringen opgenomen van scholen die meededen aan een vorig jaar gehouden pilot Financiële educatie. De overheid omarmt het idee en helpt mee de handreiking te verspreiden, maar van een verplichting aan de scholen om er iets mee te doen is geen sprake. Volgens CentiQ heeft het pas zin om aan financiële educatie of opvoeding te beginnen vanaf een leeftijd

van acht jaar. Kinderen moeten immers eerst kunnen rekenen en lezen. Begrip van geld ontstaat volgens het platform ook pas rond die leeftijd. De Nederlandsche Bank presenteerde onlangs een onderzoeksrapport waarin te lezen is dat ouders vaak te beschermend zijn. Juist door eerder aan zakgeld te beginnen en de besteding hiervan vrij te laten kunnen kinderen op jonge leeftijd experimenteren met geld en zijn de risico's nog beperkt. De bedragen zijn klein, de mogelijke schade is gering en het effect is zeer leerzaam, vindt DNB. Ook CentiQ erkent de rol van de ouders in het leerproces en adviseert scholen om hen te betrekken bij de lessen. Al was het maar om ze voor te bereiden op de vragen die er thuis gesteld kunnen worden naar aanleiding van de lessen. Afhankelijk van de samenstelling van een school kan deze volstaan met het onder de aandacht brengen van het onderwerp

// Hamvraag is bij wie de taak ligt om er voor te zorgen dat het kennisniveau verbetert //

in een nieuwsbrief. In andere gevallen kan er beter een informatieavond worden georganiseerd om eerst de financiële kennis van de ouders bij te spijkeren. In tegenstelling tot de kinderen en jongeren zullen ouders immers zelf hun kennis moeten verzamelen die onder meer door CentiQ en het Nibud worden aangereikt. Het blijft hier wel gaan over basiskennis van financiële zaken.

GEZOND VERSTAND

Hoe ver de kennis van een consument moet gaan om de juiste beslissingen te nemen is onderwerp van discussie. Moeten mensen financiële producten tot in de haarvaten kunnen doorgronden? Of is bekend zijn met de werking en de betekenis van de knoppen en lampjes op het 'financiële dashboard' voldoende om het stuur in handen te nemen en veilig te manoeuvreren in het financiële verkeer? In de praktijk blijkt dat de meerderheid van de consumenten vertrouwt op zijn financieel adviseur en het eigen gezonde verstand. Het is dan wel van belang dat de adviseur het vertrouwen waard is en dat het gezonde verstand gestoeld is op een degelijke dosis basiskennis. ■